

ባህላዊ የእስልምና ትምህርት መገለጫዎች፣ ለውጦችና ወቅታዊ ተጨባጮች በወሎ ቃሉና ቦረና አካባቢዎች

አሚናት አብዱ ዑመር*¹

1. አማርኛ ትምህርት ክፍል፣ ወሎ ዩኒቨርሲቲ፣ ደሴ-ኢትዮጵያ

አህጽሮተኛነት

ጥናቱ የተካሄደው «ባህላዊ የእስልምና ትምህርት መገለጫዎች፣ ለውጦችና ወቅታዊ ተጨባጮች በወሎ ቃሉና ቦረና አካባቢዎች» በሚል ርዕስ ሲሆን የባህላዊ ትምህርቱን መገለጫዎች በማብራራት ለውጦችና ወቅታዊ ተጨባጪነት መተንተን የጥናቱ ዋና አላማ ነው። ጥናቱ አይነታዊ ምርምርን ተከትሎ ተካሂዷል። በመሆኑም ቃለ መጠይቅ ምልከታና የተተኪሪ ቡድን ውይይትን በመረጃ መሰብሰቢያነት፣ ገላጭ የመረጃ መተንተኛ ዘዴን ደግሞ በመረጃ መተንተኛነት ተጠቅሟል። የጥናቱ ውጤት እንደሚመለከተው ባህላዊው የእስልምና ትምህርት እንደማስተማሪያ ዘዴነት ሽሪካ፣ ሙጠላ፣ መዋጣት፣ መክረር(መሀፈዝ)፣ መስማትና ውርድ የተባሉ ልማዶችን ይጠቀማል። ተማሪዎች ደረሳ የሚባሉ ሲሆን በአዳሪነትና በተመላላሽነት ትምህርታቸውን ይከታተላሉ። ትምህርቱ ቁርክንና ኪታብ ተብሎ የሚከፈል ሲሆን በቁርክን ጁዝ የሚባል ክፍልፋይ አለው። በዚህም የተማሪው የትምህርት ደረጃ ይገለጻል። በኪታብ ደግሞ በሚማረው ኪታብ ስም ደረጃው ይታወቃል። ይህ የትምህርት ደረጃ በሙስሊሙ ማህበረሰብ ውስጥ ቋሚ የሆነ እውቀትን መነሻ ያደረገ መዋቅር እንደፈጠረ አስችሏል። በመሆኑም ባህላዊው የእስልምና ትምህርት የህብረተሰብን ታህታይ መዋቅር ለማስጠበቅ አስተዋጽኦ እንዳለው ጥናቱ አረጋግጧል። ባህላዊው የእስልምና ትምህርት ገጠርን ማዕከል ያደረገ፣ ጠንካራ ተቋማዊ መሰረት ያለው፣ ሀገር በቀል ስርዓተ ትምህርትን በወጥነት የሚጠቀም፣ በአብዛኛው ለፊትህና ለቋንቋ ትምህርቶች ትኩረት የሚሰጥ መሆኑ መገለጫዎቹ ናቸው። ከዚህ አንጻር አሁን ባለው ተጨባጭ በባህላዊ ትምህርቱ ላይ ለውጦች እንደተከሰቱም በጥናቱ ተረጋግጧል። በመሆኑም ባህላዊ ትምህርቱ ከገጠር ወደ ከተማ በመዘዋወር ላይ እንደሆነ፣ ከጠንካራ ተቋማዊነት ይልቅ ትስስር በሌለው የተቋሞች አደረጃጀት አልፎ አልፎም በግለሰባዊነት ደረጃ በመሰጠት ላይ እንደሚገኝ፣ ወጥ የሆነ ስርዓተ ትምህርትን እየተከተለ እንዳልሆነ፣ ከይዘት አንጻር ደግሞ ከፊትህ ለሀድስና ለተፋሲር ትምህርቶች ትኩረት ሰጥቶ እንደሚያስተምር ጥናቱ አረጋግጧል። እነዚህ ለውጦች ደግሞ በሙስሊሙ ማህበረሰብ መካከል ተመሳሳይ ሐይማኖታዊ ግንዛቤ እንዳይኖር፣ ሰፊው የገጠሩ ሕብረተሰብ ትምህርቱንና ጭብጡን አዲስ ብሎ በጥርጣሬ እንዲያየው፣ እንዲሁም በህብረተሰቡ መካከል የነበረው እውቀትን መሰረት ያደረገ መዋቅር እንዲፋለስና ግለሰቦች ሃይማኖታዊ ደረጃቸው እንዳይታወቅ ብሎም የማእረግ ስሞች በተገቢው ሁኔታ ጥቅም ላይ እንዳይውሉ አድርጓል።

ቁልፍ ቃላት፡- ባህላዊ፣ የእስልምና ትምህርት፣ ለውጥና ተጨባጭ

የጥናቱ ዳራ

ኢትዮጵያ ለኢስላም የበኩር ልጅ ናት። ሐይማኖቱ ወደ ኢትዮጵያ የገባው በስባተኛው ክፍለ ዘመን ነው። ነብዩ ሙሀመድ በሀገራቸው እንኳን ተከታዮቻቸውን ማስጠለል ሲቸገሩ ከላላ እንደሆነች ብዙዎች ዕፈዋል። (Trimingham, 1965,44; kanber,12) ወደ ኢትዮጵያ ከተሰደዱት ሰዎች መካከል በእስልምና ታሪክ ከፍ ያለ ቦታ ያላቸው ግለሰቦች ይገኛሉ። እነዚህም የነብዩ ሙሀመድ የአጎት ልጅ ጃዕፋር ኢብኑ አቡ ሚሊብ፣ ሶስተኛው ሽሊፋና የነብዩ ሙሀመድ የልጅ ባል

ኡስማን ኢብኑ አፋንና ባለቤቱ ሩቂያ ኢብኑ ሙሐመድ ናቸው። በዚህ ሁኔታ ወደ ኢትዮጵያ የገባው እስልምና በተለያዩ ጊዜያት የተለያዩ ቦታዎችን ማዕከል አድርጓል። ከነዚህ ማዕከላት አንዷ ደግሞ ወሎ ናት። እስልምና ወደ ወሎ እንዴት እንደገባ የሚገልፁ የተለያዩ መረጃዎች አሉ። አፈታሪኮችን ጭምር ይዘን ብንነሳ በወሎ የነብዩ ሙሀመድ ዘሮች ነን የሚሉ «አስቃሪ» የተባሉ ቡድኖች ዘር ግንዳቸውን ጭምር በመቁጠር ከነብዩ ሙሀመድ የልጅ ልጅ ከሁሳይን

ኢብኑ አልይ ያደርሱታል፡፡¹ እስልምናም በ7ኛው ክ/ዘመን ተሰደው በመጡ የነብዩ ዘሮች ወደ ወሎ እንደገባም ይገልጻሉ፡፡ በሌላ በኩል ደግሞ «ፋጢማ የተባለችዋ የነብዩ ሙሐመድ ልጅና ባለቤቷ አልይ ኢብኑ አቡጣሊብ (የነብዩ ሙሐመድ የአጎት ልጅና አራተኛው ኸሊፋ) እጅግ የተባረኩ ስለነበሩ ልጅ ወጥቶላቸዋል፡፡ 6 ልጆችን ከወለዱ በኋላ በመጨረሻ የተጠቀለለ ነግር ወለደች፡፡ ያ ፈንድቶ ወደ አለም ተበተነ፡፡ ከዚያም በአለም ላይ ብዙ ትልልቅ የኢስላም ሊቃውንት ተፈጠሩ፡፡ በኛ አገር ያሉ ወሊዮችም የዚያ አካል ናቸው፡፡» ይላሉ፡፡ (ቃለ መጠይቅ፣ የካቲት 22/2007፣ መካከለኛም)

ወደ ጽሑፉዋ ምንጮች ስንመጣ Hussein እስልምና ወደ ወሎ የገባቸውን ብሎም የተስፋፋባቸውን አጋጣሚዎች ይጠቅሳሉ፡፡ ለመጀመሪያ ጊዜ እስልምና ወደ ወሎ የገባበት አጋጣሚ በሰባተኛው ክፍለ ዘመን መጨረሻ በተነሳ የሙስሊሞች የዕርስ በዕርስ ግጭት አማካኝነት የመካ አሸረፎች (የነብዩ ዘሮች) ከመካ ተነስተው ወደ ግብፅ ወደ የመን ከዚያም ወደ ኢትዮጵያ ብሎም ወደ ወሎ ሲገቡ ሃይማኖቱም አብሮ መጣ የሚል ነው፡፡ ሁለተኛው ደግሞ በ12ተኛውና በ13ተኛው ክፍለ ዘመን በኢፋት ሱልጣኔቶች ጊዜ ነው፡፡ ወሎና ኢፋት በነበራቸው ጉርብትና አማካኝነት በህዝብ ለህዝብ ንክኪ ሐይማኖቱ ወደ ወሎ እንደተስተላለፈ ያሳያል፡፡ ሦስተኛው መንገድ በ16ተኛው ክፍለ ዘመን አጋማሽ በኢማም አህመድ አል ጋዘወታደሮች አማካኝነት እንደተስፋፋ ይገልጻሉ፡፡ የመጨረሻው ደግሞ በ19ኛው ክፍለ ዘመን በመጡ አረብ ተጓዥ ጆግራፎችና ነጋዴዎች አማካኝነት እስልምና በወሎ ተስፋፋቷል የሚል ነው (Hussein, 2001, 60-64)፡፡ የመጀመሪያው አጋጣሚ በመጀመሪያው አፈ ታሪክ ከተጠቀሰው ጋር

የሚመሳሰል ነው፡፡ የመካ አሸረፎች የሚባሉት የነብዩ ዘሮች ናቸው፡፡

በዚህ መልኩ ከወሎ የተዋወቀው እስልምና የአካባቢውን ልማዶች ሳይጋፋ እዚህ ደርሷል፡፡ በወሎ እስልምና ከአካባቢው ልማዶች ጋር ተቀይሮ ይተገበራል፡፡ ተቀይሮም ይታመናል፡፡ ለዚህ ደግሞ ጸሐፊዎች እንደ ምክንያት የሚጠቅሟቸው ከሻዊውን ባህልና ሱፊ አስተማሪዎችን ነው (Trimingham ,265, 1965; Brhamu,1998,26 Hussen, 1990, 69)፡፡ እንደ ምሁራን በነዚህ ምክንያቶች ሳቢያ በሐይማኖቱ የሌሉ ነገር ግን በአማኑ የሚተገበሩ ነገሮች ተፈጥረዋል፡፡ ከነዚህም መካከል ወዳጃ፣ ዛር፣ጉልትና የእቴቴ አምልኮ ይገኙበታል፡፡ አሁን ባለው የወሎ ተጨባጭ ይህ አካሄድ እንዳለ ሆኖ ይህን የሚቃወም አማኝም ተፈጥሯል፡፡ በሀይማኖቱ ላይ በአካባቢያዊ ተጨባጭም ሆነ በሌላ ምክንያት የገቡ የሐይማኖቱ አካል ያልሆኑ ነገሮችን ያለመቀበል አዝማሚያ ይታያል፡፡ በተለይ ወጣቱ እነዚህን ተግባራት የመዋጋት ያክል ይከላከላቸዋል፡፡

በወሎ የኢድ አል ፊጥር፣ የኢድአል አድሀ(አረፋ)፣ የአሽራ፣ የአዋንየና የመውሊድ በአላት ይከበራሉ፡፡ በተለይ መውሊድ በሰፊው ይከበራል፡፡ በአንዳንድ ቦታዎች እንደሌላው የኢትዮጵያ ክፍል በአመት አንድ ጊዜ ብቻ አይከበረም፡፡ በተወሰኑ ተቋማት (ምሳሌ ደባት) በአመት ሁለት ጊዜ ይከበራል፡፡ በአንዳንድ የግለሰብ ቤቶች ደግሞ ሳምንታዊ ይሆናል፡፡ ነብዩ መሀመድ ሰ.ዐ.ወ የተወለዱበት ዕለተ ሰኞ ሁሌም ይታወሳል፡፡ ከሐይማኖቱ ዶክትሪን በተጨማሪ በአላቱ አገራዊ ባህሪን በእጅጉ የተላበሱ ናቸው፡፡ እንዲሁም የሱፊ እስልምና ጫና ጎልቶ ይስተዋልባቸዋል፡፡

ወደ ትምህርት ሁኔታው ስንመጣ የእስልምና ሀይማኖት መርሆዎች (Doctrine) በሶስት ምስሶዎች የጸኑ ናቸው፡፡ እነዚህ ምስሶዎች ቁርአን፣ ሀድስ (የነብዩ ሙሀመድ ንግግሮች፣ ተግባራትና ሰዎች ሲሰሩት አይተው አስተያየት የሰጡበት ነገር) እንዲሁም ኢጅማዕና ቂደስ (ቁርአንንና ሀድስን መሰረት ያደረገ የምሁራን ስምምነትና ፍርድ) ናቸው፡፡

ሀድስ በስድስት ምንጮች (ኩቱቡ ሲታ) ተዋቅሯል፡፡ እነርሱም ቡሀሪ፣ ሙስሊም፣ አቡዳወድ፣ ቲልሚዚ፣ ነሳኦይና ኢብኑ ማጅህ ይሰኛሉ፡፡ እነዚህ ስድስት ስያሜዎች ከነብዩ ሙሐመድ ህልፈት በኋላ የእርሳቸውን ሀድስ በየግላቸው የሰበሰቡ ምሁራንን ስም መሰረት አድርገዋል፡፡

የእስልምና ሀይማኖት አስተምህሮትና ህግጋት አራት ዋና ዋና መዝሀቦች (ትምህርት ቤቶች/ school of thought) አሉት፡፡ መዝሀቦቹ ሀንፍሪ፣ ሻፍዕይ ማሊክይና

¹ ሸህ አህመድ ያሲን (ሸይህ ደባት) የባለቤታቸውን የዘር ሃረግ በመዘገቡበት በእጅ የተጻፈ ማስታወሻ ላይ እንዲህ ብለው አስቀምጠውታል ፡፡ በአላህ ስም እጅግ በጣም ሩህሩህ እጅግ በጣም አዛኝ በሆነው፡፡ ይህ የባለቤታችን የዘር ሀረግ ነው፡፡ ወይዘሮ ፋጡማ ሐምዝ የተከበሩ የአስቃሪ ዝርያ ያላቸው ናቸው፡፡ የዘርሐረጋቸው ከነቢያቸውን ሲዐ.ወ የተያያዘ የመጣነው፡፡ ፋጡማ ቢንት ሸህ ሀምዝ ቢን አህመድ ቢን አሚና ቢንት ኡስማን ቢንከሪማ ቢን ወዘር ቢን ጅብረል ቢን ሸህሙሀመድ ቢን አብደላ ቢን ሰሊድ ቢን አቡበክር ወይም ሐሳይን ብን ፋጡማ ቢንት ኑርሐሳይን ቢን መልካይ ቢን ሱላይማን ቢን አቄል ቢን ጦልሃ ቢን አሊይ ቢን አህመድ ቢን ሁሳይን ቢን ዑመር ቢን አህመድ ቢን ጅብረል ቢን አረሀማን ቢን ሁሳይን ቢን ሱላይማን ቢንአቡበክር ብን አሊ ቢን ሙሀመድ ቢን ዘከሪያ ብን ኢብራሂም ብን ሙሀመድጅብረል ብን ሙሀመድሲራጅዲን ብን አረፋን ብን አህመድ ብን ሸህክይረዲን ብን ኢብራሂም ብን ሱላይማን ብን ኢብራሂም ብንአሊ ብንኢብራሂም ብን አህመድአብደላ ብን ሳሊህ ብን አህመድ ብን ሁሲን ብን ዘይኑልአቢዲን አልይ ብንልሁሳይን ኢብኑ ሰይዲና ሁሳይን ሸሂዱ ከርበላክ ቢን ፋጡማቱል በቱል ቢንት ረሱልላህ ሰ.ዐ.ወ.

ሀንበልይ ይባላሉ። እነዚህ ትምህር ቤቶች ቁርአንን፣ ሀድስንና የምሁራን ስምምነት በመመርኮዝ የተዋቀሩ ናቸው።

በወሎ ሻፍዕይና ሀንፍይ መዝሃቦች (schools) በስፋት የሚታወቁ ሲሆን ሻፍዕይ መዝሀብ በአብዛሆኛው ዝቅተኛ ቦታዎች ሀንፍይ መዝሀብ ደግሞ ከፍተኛ ቦታዎች ላይ ተሰራጭተው ይገኛሉ። መልክአ ምድራዊ ስርጭታቸው ይህን ይመስል እንጂ የሀንፍይ መዝሀብ ብዙ ትከታዮች እንዳሉት Hussein (2001: 66-67) ይገልጻል። ኢማሙም ኢማሙል አዕዞም (የተከበረው፣ ታላቁ መሪ) በመባል ይታወቃል።

Muhidin(2016) Molten (1993)ን፣ Ali (2015) (Al-Islam July, 2010: 25)ን ጠቅሰው እንደሚሉት የእስልምና ትምህርት በኢትዮጵያ ከሐይማኖቱ አኩል እድሜን የተጓዘ ነው። ገና ከ7ኛው ክፍለ ዘመን ጀምሮ ነበር። ሀይማኖቱና ትምህርቱ በምስራቁ የሀገሪቱ ክፍል ሐረርን በሰሜኑ ደግሞ ወሎን ማዕከል አድርገው ቆይተዋል። Muhidin(2016,8) እንዲሁም Ali (2015,18) (Al-Islam, August, 2009, No. 10: 3-19; Al-Islam, No. 9; July 2009: 3)ን ጠቅሶ እንደጻፈው ሐረር፣ወሎ፣ አርሲ፣ባሌ፣ሸዋና ጎንደር ዋና ዋና የባህላዊ ትምህርቱ ማዕከላት ነበሩ።

ትምህርቱ በወሎ ሀንፍይና ሻፍዕይ መዝሀቦችን መሰረት አድርጎ የሚሰጥ ነው። በተለይም ሃንፍይ መዝሀብ ጎልቶ ይስተዋላል። እንደ አጠቃላይ ሀገሪቱ በወሎም የፊቅህ ትምህርት ሰፊ ቦታ ይሰጠዋል። ፊቅህ ስለ ጠሀራ (ንፁህና)፣ ስለ ዘክ (ምጽዋት)፣ ስለ ሀጃ፣ ስለ ፆም፣ ስለ ሶላት፣ ስለ ውርስ፣ ስለንግድና የገንዘብ አስተዳደር ስርአት፣ ስለ ጋብቻና አጠቃላይ ህግጋት የሚያትት የትምህርት ዘርፍ ነው። ይህን መሰሉ ትምህርት ይዘውተር እንጂ የነህውና ሶርፍ (የአረብኛ ሰዋሰው)፣ የተውሂድ (አሀዳዊ አምልኮ)ና የሀድስ ትርጓሜና አረዳድ ትምህርቶችም ይሰጡ ነበር። በተለይ የቋንቋ ትምህርቱ ብዙ ጊዜ ተሰጥቶ የሚወሰድና ጥልቅ የሆነም ነበር።

የጥናቱ አነሳሽ ምክንያት

ጥናቱን በዚህ ርዕስ ዙሪያ እንዳካሂድ ያነሳሉኝ ምክንያቶች አሉ። ስለ ኢስላም የሚያትቱ የተለያዩ መጻሐፍትን ሳነብ ከ1970ዎቹ ጀምሮ እስልምና በኢትዮጵያ በሰፊው እየተስፋፋ እንደሆነ ተዕፅኖ (Østebø,2008, 417; Hussein,1994,18) ። ነገር ግን ዋና መሰረቱ ባህላዊ ትምህርቱና የትምህርት ማዕከላት እየተዳከሙ መሆናቸው ተነስቶ አላየሁም። ይህ አንዱ መነሻ ሲሆን ሌላው ደግሞ በሐይማኖታቸው ጥልቅ እውቀት በሌላቸው ሰዎች መካከል ሐይማኖታቸውን አስመልክቶ ክርክሮች ሲፈጠሩ

አያለሁ። ይህ ነገር ሐይማኖትን በደንብ ማወቅን እንዲሁም አዋቂና አላዋቂ የሚለይ ህብረተሰባዊ አካሄድን ያሳስበኛል። ለዚህ ደግሞ ባህላዊው ትምህርት ዋና መገለጫ መስሎ ስለታየኝ ጥናቱን በዚህ ዙሪያ ለማካሄድ ወስኛለሁ። በተጨማሪም ወሎ የባህላዊ የእስልምና ትምህርት ዋና ማዕከል ሆኖ የቆየና የሚሰጠው ባህላዊ የእስልምና ትምህርት ሰፊ የሆነ የይዘት፣ የማስተማሪያ ዘዴና የባህሪ ጥልቀት ቢኖረውም ከእሴቶቹ አኳያ ሲታይ በበቂ ሁኔታ አልጠጠናም ብዬ አምናለሁ። በአካባቢው ያለውን ትምህርት ዋነኛ ትኩረት አድርገው የተካሄዱ ጥናቶች ጥቂት ናቸው። ከነዚህ ጥናቶች መካከል የዳጎስ ትንታኔና ስፋት ያለው ጥናት በ Ali Yassin «The development of Islamic education system in Ethiopia : Its features, relevance and influence on Muslim culture with reference to south wallo» በሚል ርዕስ በአዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ በስነ ትምህርትና በመምህራን ሙያ ትምህርት ክፍል ሦስተኛ ዲግሪ ለማግኘት በ2015 የተሰራ ነው። የAli ጥናት ትኩረት ያደረገው እስላማዊ ትምህርት በኢትዮጵያ በማህበራዊ፣ በኢኮኖሚያዊና በትምህርታዊ ጉዳዮች ላይ ያለውን ተጽእኖ መተንተን ነው። ስለሆነም በሙስሊሞችና በአጠቃላይ ህብረተሰቡ ባህል ላይ ያለውን ጣልቃገብነት በመዳሰስ በህዝቡ የዕለት ክዕለት ህይወት ላይ የትምህርቱ ተጽእኖ ምን እንደሆነ አሳይቷል። ትምህርቱ በህዝቡ ባህል ላይ ያለውን ተጽእኖ ለማሳየት የትምህርቱን ባህሪ፣የትምህርቱን ይዘትና የመማሪያ ዘዴዎችን ጭምር ቃኝቷል። የኔ ጥናት ከዚህ ጥናት ጋር የሚያመሳስለው የትምህርቱን መገለጫዎች ማካተቱ ሲሆን ዋና ልዩነቱ ደግሞ የአሊ ትኩረት በትምህርቱ የሚቀርቡ ይዘቶች በማህበረሰቡ ባህል ላይ ያላቸውን ተጽዕኖ መተንተን ሲሆን የዚህ ጥናት ትኩረት ደግሞ የትምህርቱ ይዘት ሳይሆን ትምህርቱ የሚቀርብባቸው ልማዶች፣ የተቋማት አወቃቀር ልማድና ትምህርቱ የሚያልፋቸው ልማዳዊ ደረጃዎች ናቸው። በተጨማሪም በዚህ ጥናት በባህላዊ ትምህርቱ ላይ የታዩ ለውጦችና ወቅታዊ ተጨባጩ ተተንትኗል።

ሌላው በዚህ ርዕስ ጉዳይ በወሎ ላይ የተካሄደ ጥናት በ Ibrahim Endashaw በአዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ ለሁለተኛ ዲግሪ ማሟያ «Practices and Contributions of Islamic Education to Modern Education in Ethiopia: the case of Bati Azhar Mesjid» በሚል ርዕስ የተሰራ ሲሆን ትኩረቱም ኢስላማዊ ትምህርቱ ለዘመናዊ ትምህርት የሚያተርፋቸውን የማስተማሪያ ዘዴዎች ያመለክተ ነው።

በመጨረሻ የምዳስሰው ጥናት “Traditional Muslim Education in Wollo.” የሚል ርዕስ የያዘ በHussen Ahmed በኢትዮጵያ ጥናት ኮንፈረንስ የቀረበ ነው።

ይህ የጥናት ወረቀት በወሎ በነበሩት ትምህርትና የትምህርት ማዕከላት ላይ ታሪካዊ ቅኝት አድርጓል።

የጥናቱ ዋና አላማ

የባህላዊ የእስልምና ትምህርት መገለጫዎችን በማብራራት ለውጦችንና ወቅታዊ ተጨባጩን መተንተን የጥናቱ ዋና አላማ ነው። በመሆኑም ቃሉና ቦረና አካባቢዎችን በመውሰድ በአዝዛር፣ በሃውይና በደባት መስጅዶች ላይ ትኩረት በማድረግ ትምህርቱ ምን እንደሚመስል ገለጻ አድርጓል።

የጥናቱ ዝርዝር አላማዎች

1. ባህላዊውን የእስልምና ትምህርት ዳራ መዳሰስ፤
2. በትምህርቱ ላይ የታዩ ለውጦችንና ምክንያታቸውን መግለፅ፤
3. የባህላዊ ትምህርቱን ማህበራዊ ጠቀሜታዎች መዘርዘር

ጥናቱ የሚመልሳቸው ጥያቄዎች

- በትምህርቱ ላይ የመጡ ለውጦች ምንምን ናቸው? መነሻቸውስ ምንድን ነው?
- ባህላዊ ትምህርቱ ያሉት ማህበራዊ ጠቀሜታዎች ምን ምን ናቸው?

የጥናቱ ጠቀሜታዎች

ይህ ጥናት የሚከተሉት ጠቀሜታዎች ይኖራታል። በዚህ ርዕሰ ጉዳይ ዙሪያ የተካሄዱ ጥናቶች በጣት የሚቆጠሩና ሙሉውን የማያካትቱ ስለሆኑ በአካዳሚካዊ ዘርፍ የዚህን ክፍተት ይሞላል። በመድከም ላይ ያለውን ባህላዊን ትምህርት እንዲያንሰራራ ለማድረግ ለሚሻ አካል ሀሳብ ይሰጣል። ይህ ብቻ ሳይሆን ተሰንዶ እንዲቀመጥም ያደርጋል።

የአጠናን ዘዴ

ይህ ጥናት አይነታዊ የጥናት ዘዴን ተከትሏል። የተሰበሰቡት መረጃዎችም አይነታዊ ጥናት በሚያዘውራቸው የመረጃ መሰብሰቢያ መንገዶችን በመጠቀም ሲሆን አይነታዊ የሆኑ መረጃዎችም ተሰብስበዋል። የጥናቱ መረጃ አቀባዮች የተመረጡት በወሳኝ ናሙና ስር በሚካተተው አመች የናሙና ዘዴ ነው። ዘዴው በሚፈቅደው መልኩ በቃለ መጠይቅና በቡድን ተኮር ውይይት መረጃ ሰጥተዋል። ለቃለ መጠይቅ 33 ሰዎች የተመረጡ ሲሆን አጠቃላይ ቃለመጠይቅ ከተደረገላቸው 33 ሰዎች 12 ቁልፍ የመረጃ አቀባዮች ሆነው አገልግለዋል። በቃለ መጠይቅ መረጃ ከሰጡት ሠዎች መካከል ሰባቱ ሴቶች ናቸው። የሙያ ስብጥሩ የመንግስት ሰራተኛ፣ ነጋዴ፣ ገበሬ፣ የቤት እመቤት፣ የመስጅድ ኢማምና ደረሳን አካቷል። እነዚህ

ቁልፍ የመረጃ አቀባዮች ያልተገደበ ቃለ መጠይቅ የተደረገላቸው ሲሆን የተቀሩት ግን ከፊል በተገደበ ቃለ መጠይቅ መረጃ ሰጥተዋል። በጥናቱ የቡድን ውይይት በሶስቱም ቦታዎች ተካሂዷል። በየቦታዎቹ ሰባት ሰባት ሰዎች ተወያይተው አጠቃላይ በሶስቱ ቦታዎች 21 ሰዎች ተሳትፈዋል።

ጥናቱ ቀዳማይና ካልአይ የመረጃ ምንጮችን ተጠቅሞ የተካሄደ ነው። ቀዳማይ ምንጮች በጥናት ቦታው ላይ ያሉ ክንውኖች፣ ሽይሆች ደረሶች እንዲሁም ስለ ጉዳዩ ጥሩ ግንዛቤ አላቸው ተብሎ የሚታሰቡ ሰዎች ናቸው። ቀዳማይ የመረጃ ምንጮችን መጠቀም ለጉዳዩ የበለጠ ቅርብ ያደርጋል። አብዛሀኛው ጥናቱ የተመሰረተበት መረጃም ከቀዳማይ ምንጮች የተገኘ ነው። ካልአይ የመረጃ ምንጮች ተብለው የተጠቀሱት ርዕሰ ጉዳዩን አስመልክተው የተሰሩና ጉዳዩን ለማብራራት የሚያግዙ ቀደምት ስራዎች ናቸው።

ቀዳማይ መረጃን ለመሰብሰብ የሚጠቅሙ አራት ዋና ዋና ዘዴዎች አሉ። ምልክታ፣ ቃለመጠይቅ፣ የዕሁፍ መጠይቅና ሌሎች ናቸው። በዚህ ጥናት ቃለ መጠይቅ፣ ምልክታና የተተካሪ ቡድን ውይይት ጥቅም ላይ ውለዋል። የተሰበሰበው መረጃ ገላጭ በሆነ ትረካዊ መንገድ ተተንትኖ ቀርቧል።

የመረጃ ትንተና

ባህላዊ ትምህርቱ የሚከተላቸው የማስተማሪያ ዘዴዎችና የትምህርት አሰጣጥ ሁኔታ

የባሕላዊ ትምህርቱ መሰረታዊ መገለጫው ማስረጽ ነው። የቱን ያክል ረጅም ጊዜ ቢወስድም ትምህርቱ በቋንቋዊ አቀራረብ፣ በይዘትም ይሁን በአረዳድ ሳይዛባ በትክክል ወደ ተማሪው መተላለፉ ከፍተኛ ትኩረት ይሰጠዋል። እንደ መርህም «ከፈቀቁ ደቀቁ» የሚል ብሂል አለ። ሰፊ ይዘት ከመማር ይልቅ ጥራትን ማስጠበቅ ይበልጣል እንደማለት ነው። ከዚህ አንጻር ትምህርቱን ለማጠናቀቅ ረጅም ጊዜ ይወስዳል። አንድ ተማሪ ትምህርቱን አጠናቆ የማስተማር ፈቃድ ለማግኘት ከ15-20 አመታትን ይወስድበታል።

በባህላዊ ትምህርቱ የትምህርት ማዕከላት በርካታ ምናልባትም በመቶዎች የሚቆጠሩ ተማሪዎች በአንድ አስተማሪ ይማራሉ። ተማሪዎች አስተማሪያቸው ጋር የሚገናኙት በቀን ለሶስትና ለአራት ሰዓታት ብቻ ነው። በዚች አጭር ሰዓት ውስጥ ግን ሁሉም ይማራል። ትምህርቱ የሚሰጠው ሁሉም ደረሶች (ተማሪዎች) ባሉበት ሲሆን መጀመሪያ የሚማሩት በትምህርት ደረጃቸው ዝቅተኞች ናቸው። ከዚያም ከትንሽ ወደ ትልቅ ደረጃ በደረጃ ገለባ ይደረጋል። የትንንሾቹን ትምህርት ትልልቆቹ በንቃት ይከታተላሉ። ለትንንሾቹ

የሚመደበው ጊዜ ትንሽ ነው። ደረጃው ከፍ እያለ በሄደ ቁጥር ሰዓቱም ይጨምራል። ትንንሾቹ የትልልቆቹን ትምህርት መከታተል አይጠበቅባቸውም። የራሳቸውን ከተማና በኋላ ይወጣሉ። ትምህርቱ በዚህ ሁኔታ የሚሰጥበት ዋና ምክንያት ደረሶች ተምረዋቸው የመጡትን ትምህርቶች ለመከለስ እንዲችሉ ነው። ዘዴው ያለፋቸውን ነገር በየጊዜው ለማስታወስ ያስችላቸዋል። (የቡድን ውይይት፣ መጋቢት 29 /007 ዓ.ም)

ይህ የትምህርት አሰጣጥ በራሱ ተዋረደዊ ሂደት ያለው መሆኑና ለታላላቆች ሰፊ ጊዜን መመደቡ ከተገለጸው ጠቀሜታ በተጨማሪ ባህላዊ ትምህርቱ ለተዋረዳዊ ቅደም ተከተል ትኩረት መስጠቱን ሊሳይ ይችላል።

ትምህርቱ የሚቀርብባቸው ዘዴዎች

ስለባህላዊው የእስልምና ትምህርት (ቂርአት) ስናወራ አራት ለሂደቱ የጀርባ አጥንት የሆኑ ዘዴዎችን እናገኛለን። እነሱም ገለጻ፣ ሽሪካ፣ መሟጠልና ሐለቃ በመባል ይታወቃሉ። ባህላዊው የእስልምና ትምህርት አንድ መምህር በመቶዎች ለሚቆጠሩ ደረሶች ትምህርት የሚሰጥበት ነው። እነዚህ ዘዴዎች ደግሞ ትምህርቱ በአጭር ጊዜ እንዲሰጥና ጥራት እንድናረው የሚያስችሉ ቁልፍ ጉዳዮች ናቸው።

ገለጻ፡- ገለጻ ተማሪውና መምህሩ ፊት ለፊት ተገናኝተው በመምህሩ አማካኝነት የሚሰጥ ማብራሪያ ነው። ይህ ማብራሪያ ለጀማሪ ተማሪዎች በአረብኛ የቀረበውን ትምህርት ወደ አማርኛ መመለስንና ይዘቱን መተንተንን ያጠቃልላል።

ሽሪካ፡- በተመሳሳይ የትምህርት ደረጃ ላይ ያሉ ደረሶች በአንድ ትምህርታቸውን እንዲከታተሉ የሚደረግበት ዘዴ ሲሆን ዘዴው በርካታ ጠቀሜታዎች አሉት። ከነዚህ ውስጥ ትምህርቱ በውይይት የዳበረ እንደሆነ ከማድረጉም በላይ ከሽምደዳ በተጨማሪ ምሳሌ እየሰጡ ከሕይወት ጋር አዛምዶ ለማየት ያስችላል። ይህ ደግሞ የትምህርቱን ጥራት ከማስጠበቅ አንፃር አስተዋፅኦ ያበረክታል። በተጨማሪም በመቶዎች የሚቆጠሩ ደረሶችን በተወሰነች ጊዜ ለማስተማር ያስችላል። ሸይኹ ተመሳሳይ የትምህርት ደረጃ ላይ ያሉ ተማሪዎችን በተመሳሳይ ሰዓት ስለሚያስተምሩ ጊዜን ይቆጥባል። የዚህ ዘዴ ሌላው ጠቀሜታ የቁሳቁስ እጥረትን መቅረፍ ማስቻሉ ነው። በተለይ የኪታብ (መጽሐፍት) እጥረት ባለባቸው ሰፈሮች ሽሪካዎች በአንድ ኪታብ ይገለገላሉ። ከዚህም ሌላ ሽሪካ በተማሪዎች መካከል የወንድማማችነት ስሜትን በመፍጠር በደረሶች መካከል ጥሩ ግንኙነት እንድናገኝ ያደርጋል። ሽሪካ በትምህርት ደረጃ እኩል የሆኑ ደረሶች መጠሪያም ነው። ሽሪካነት ከሰመረ ከአንዱ የትምህርት ማዕከል (የቂርዓት ሰፈር) ወደ ሌላው የቂርዓት ሰፈር ሲዘዋወሩም አብረው ይዘዋወራሉ። ከዚህም በላይ “የአሽይራ ወንድም” በመባል የጠበቀ የእድሜ ልክ ወዳጅነት ይመሰርታሉ። የአሽይራ ወንድማማችነት በመዋደዱ ምክንያት ገነት የምትከፈትለት የፅድቅ መንገድ ነው። ሽሪካነት በዛሬዎቹ ደረሶች በተራዛሚው በነገዎች ሸይሆች መካከል መንፈሳዊ ወንድማማችነትን ስለሚያጠናክር የትምህርት ተቋማቱ ተናበው እንዲሄዱም ያግዛል። (ቃለ መጠይቅ፣ ሸይኹ ሚስባህ ሙሀመድ፣ የካቲት-13/007ዓ.ም፣ ሃውይ፣ ሸይህ እንድረስ ሙሀመድ፣ መጋቢት-25/007ዓ.ም፣ ባቲ)

ፎቶ 1 ሽሪካዎች

መግለጫ፡- ደረሶች በደረሶች የሚማሩበት ዘዴ ነው። በትምህርት ደረጃ የሚበልጠው የሚያንሰውን ያስተምራል። ይህ አስተማሪ አሞጣይ ተብሎ ይጠራል። በቂርዓት ሰፈር የሚገኝ አብዛኛው ደረሳ አሞጣይ አለው። አሞጣይ በትምህርት የሚበልጣቸውን በሙሉ አያሞጥልም። በትምህርት በጣም የገፋ ከሆነ ከሱ ሌላ ማሞጠል የሚችል የሌላቸውን ደረጃዎች ይይዛል። በደረጃው መካከል ላይ ያለ ደግሞ በነዚህ ደረጃዎች ለማሞጠል ብቁ ነው ተብሎ የሚታሰባቸው

ደረጃዎች ላይ ያሞጥላል።(ቃለ መጠይቅ፣ ሸይክ ሚስባህ ሙሀመድ፣ የካቲት/13/007ዓ.ም፣ ሃውይ፣ ሸይህ እንድሪስሙሀመድ፣ መጋቢት/25/007ዓ.ም ፣ ባቲ)

ይህ የአሞጣይ ሞጣይ ጉዳይ በራሱ እውቀትን መሰረት ያደረገ ተዋረድን ያሰርጻል። አሞጣይ በሚያሞጥላቸው ተማሪዎችና ከእነሱ በታች ባሉት በሙሉ ይከበራል። በእውቀት የሚበልጣቸው እሱ የተሻለ እንደሆነ አምነው ያልገባቸውን ይጠይቁታል።

ፎቶ 2 ደረሶች ከአሞጣያቸው ጋር

ሐላቃ፡- ሐላቃ በርካታ ተማሪዎች ከአስተማሪያቸው ጋር ክብ ሰርተው ቁርክን የሚማማሩበት ዘዴ ነው። እያንዳንዱ ተማሪ ተራ በተራ የአለቱን ለሰን ለሸይሁ ያሰማል። ስህተቱም ወዲያውኑ እየታረመ ሌሎች እንዳይደግሙት ይደረጋል። ይህ ዘዴ ከአንዱ ስህተትና ጥንካሬ ሌሎች እንድማሩበት ከማስቻሉም በላይ የደረሳውን ግላዊ ብቃት ሌሎች ፊት ለፊት እንድያዩ ያስችላል። በመሆኑም እንደ አንድ የደረጃ እርከን ማወቂያ ወይም መለያ በመሆን ገለግላል።

ፎቶ 3 ደረሶች በሐለቃ

ትምህርቱ የሚሰጥባቸው ሂደቶች

ወደ ትምህርት ሂደቱ ስንመጣ ሶስት ሂደቶችን እናገኛለን። እነሱም መዋጣት፣ መከረር (መሀፈዝና) ማለማት ናቸው።

መዋጣት፡- ተማሪው እያነበበ በሽይኹ ወይም በአሞጣይ አማካኝነት ገለፃ የሚሰጥበት ሂደት ነው። ይህ ሂደት ሁለት ጊዜ የሚካሄድ ሲሆን የመጀመሪያው ተማሪ ሽይኹ ፊት ከመቅረቡ በፊት በአሞጣይ አማካኝነት የሚደረግለት ገለፃ ነው። ሁለተኛው ደግሞ ሽይኹ የሚሰጡት ገለፃ ነው። በአሞጣይ የተሠጠው ገለፃ ተማሪው ለትምህርቱ እንግዳ ሆኖ እንዳይቀርብና ያልገባውን ነገር ከሽይኩ ለመጠየቅ ያስችለዋል። በሽይኩ የሚደረግለት ገለፃ በትምህርቱ ላይ ጥልቅ ግንዛቤ የሚሰጠው ነው። መዋጣት የአሞጣይም ክለሳ ይፈተሽበታል። አሞጣይ ራሱን ይመረምርበታል።

መከረር ወይም የመሀፈዝ/ውርድ ፡- ይህ ሂደት ሰፊ ጊዜ የሚሰጠውና በራሳቸው በተማሪዎች የሚካሄድ ነው ። በሽይኩ ገለፃ ከተደረገላቸው ወይም ከተዋጡ በኋላ ከቦታው በመነሳትና ቦታ በመቀየር በየግላቸው የተማሩትን ያነባሉ። ያልገባቸውን በመያዝ ከሽሪካዎቻቸው ጋር ይገናኛሉ። ከዚያም የገባቸውን ለሽሪካቸው ያስረዳሉ (ያሰማሉ)። ተራ በተራ ይደማመጣሉ፤ ስህተት ካለም ይተራረማሉ። ሽሪካዎች የሚወያዩት እንደ ጊዜ ብቻ አይደለም። ውሎአቸው በአንድ ላይ ስለሚሆን ከሚያጋጥሟቸው ገጠመኞች ጋር በማያያዝና የተለያዩ ምሳሌዎችን በማንሳት ጭምር ያዳብሩታል።

ፎቶ 5 ደረሶች የተማሩትን ሲወርዱ

መስማት/ማስማት:- ለሽሪካ፣ ለአሞጣይና ለሸይሁ የእለቱን ትምህርት ደግሞ መንገር ነው። ደረሶች ከሽሪካቸው ጋር ተራ በተራ ይነጋገራሉ። ትምህርቱ ከአረብኛ ወደ አማርኛ እየተተረጎመ ስለሚሠጥ ሶስቱም ሂደቶች ከትምህርቱ ይዘት በተጨማሪ የቋንቋው ትርጉምም የሚካተትባቸው ናቸው። ስለዚህ በዚህ ሂደት ላይ ደረሳው ቋንቋውንና ይዘቱን እንዴት እንደተረዳው ይፈተሻል። በባህላዊው የአስልምና ትምህርት አሠጣጥ ዘዴ በመምህር የሚሰጥ ፈተና የለም ።

ደረሶች የሚፈተኑት በራሳቸው፣ በሽሪካቸውና በአሞጣያቸው ነው። በዚህ ሂደት ትምህርቱን በደንብ መግለፅ የቻለ ደረሳ ለሚቀጥለው ትምህርት ራሱን ያዘጋጃል። በደንብ ካላብራራ (ካልሀራዘ) በዚያው ትምህርት ላይ ይቆያል።

ደረሶች በነዚህ ሶስት ደረጃዎች የአንዱን ቀን ትምህርት በትንሹ ስድስት ጊዜ ያነበቃል (ያጠኑታል)። በነዚህ ሂደቶች ያለው ድግግም ተማሪው ትምህርቱን በደንብ እንዲያብላላውና ከተጨማሪው ጋር አዋህዶ እንዲረዳው ያስችላል።

የትምህርቱ ደረጃዎች

ትምህርቱ በጥቅልና በዝርዝር የሚገለጡ ደረጃዎች አሉት። የተማሪው የትምህርት ደረጃ የሚጠራው/የሚታወቀው በጥቅል መጠሪያዎች ወይም በሚማረው (በሚቀራው) ኪታብ ስም ነው። ምክኒያቱም በቀደምት ስርዓቶች ኪታቦች የሚቀሩት በቅደም ተከተል በመሆኑ ነው።

የትምህርት ደረጃን የሚገልጹ ጥቅል መጠሪያዎች

- ✓ ለፍቱል ቁርአን--ፊቅህ-- ነህው-- ሶርፍ -- ተፍሲር-- ሀድስ-- ፈናፈን-- ጦሪቃ

እነዚህ ጥቅል መጠሪያዎች እያንዳንዳቸው ሰፋፊ የትምህርት መስኮች ናቸው።

የትምህርት ደረጃን የሚገልጹ ዝርዝር መጠሪያዎች

- ✓ ቁርአን መትን (የቁርአን የመጀመሪያ ንባብ) -- ቁርአን ምላሽ (ሁለተኛ የቁርአን ንባብ)-- ሽሩጡ ሶላት -- አቡለይስ-- መቀድማ -- ቶህፋ-- ኑረል ኢዲህ-- ቁድርይና ከንዝ፤ነህውና ሶርፍ-- ኢጅሩማ-- መልሃ--ፈዋኪህ--አልፍያ

እነዚህ ዝርዝሮች የሚቀሩ ኪታቦች ስሞች ሲሆኑ በሃነፍይ መዝሃብ የሚሰጡ ናቸው። ለተማሪው የትምህርት ደረጃ መታወቂያ በመሆንም ያገለግላሉ። ምን ላይ ደርሷል? ሲባል የሚቀራውን

ኪታብ ስም በመናገሩ ብቻ ደረጃው ይታወቃል። ተማሪው ከላይ የቀረቡትን ኪታቦች ከተማረ በኋላ መትን አጠናቀቀ ይባላል። መትን ያለ ጥልቅ ማብራሪያ በግርደፉ ግንዛቤ የሚሰጥበት ደረጃ ነው። መትን ቀጥታ ትርጉሙን ብቻ መማሪያ ሲሆን ወደ ጥልቅ ማብራሪያ ያልደረሰ ትምህርት ይሰጥበታል። መትን ካተናቀቀ ሸርህ ወደመማር ይዛወራል። ሸርህ ደግሞ የተለያዩ ምሁራን የሰጡትን ትንታኔ መሰረት ተደርጎ በጥልቅ የሚማሩበት ደረጃ ነው። የተዘረዘሩት ኪታቦች በሙሉ በተለያዩ ምሁራን የተሰጡ ማብራሪያዎች ጥራዝ አላቸው። (ቃለ መጠይቅ፣ ሸይክ ሚስባህ ሙሀመድ፣ የካቲት 13/07 ዓ.ም፣ ሃውይ፣ ሸይህ አብዱል መናን ዑመር፣ የካቲት 5 ደባት)

ከላይ የቀረበው የትምህርት ደረጃን የሚገልጽ ቅደም ተከተል የእያንዳንዱን ሙስሊም ሐይማኖታዊ እውቀት ለመገመት ያስችላል። በዚህ ልክም በህብረተሰቡ ውስጥ ያለውን ሐይማኖታዊ ሚና ይወስናል። በሌላ አነጋገር የህብረተሰቡን ታህታይ መዋቅር ለመጠበቅ ያስችላል።

በዚህ የትምህርት ስርዓት እያንዳንዱ ሙስሊም እውቀትን መሰረት ያደረገ ደረጃው የት ላይ እንደሆነ ይታወቃል። ይህ ደረጃውም አጠቃላይ በሙስሊሙ ማህበረሰብ ዘንድ የሚሰጠውን ቦታ ይወስናል። በዚህ መሰረት የህብረተሰቡን ክፍፍል ስናይ ሃይማኖታዊ ትምህርት ያልተማሩት አማኞች «ጃሂል»፣ በትምህርት ላይ ያሉት «ደረሳ»፣ ትምህርት ሳይማሩ በተለያዩ ምክንያቶች ጥራዝ ነጠቅ እውቀት ያላቸው አማኞች «ሙሰማ»፣ የቁርአን ንባብን ብቻ የተማሩት «ቁርአ» እና ትምህርቱን በሚገባ የተማሩና የማስተማሪያ ፈዳድ (ኢጃዝ) ያገኙ ሸይክ ሸይክ/ሸይክ/እነሸይክ የሚሉ ስያሜዎች ተሰጥቷቸው እናገናኛለን። ይህ አቀማመጥ ከታች ወደላይ ሲደረደር ነው።

ሸይኮች ባህላዊውን ትምህርት ከመነሻ እስከ መድረሻው በክብር አጠናቀው የተሾሙ ሲሆኑ ሚናቸውም በዋናነት ማስተማርና ተቋማትን በማስተዳደር በአካባቢው የሚፈጠሩ ችግሮችን መፍታት ነው። ቁርአ የተወሰነ ሐይማኖታዊ እውቀት ያላቸው ነገር ግን እሸይክነት ደረጃ ያልደረሱት የሚካተቱበት ነው። ህብረተሰቡን አጥቦ በመቅበር፣ ፋቲህ ፍትህት) በማት ወዘተ... የሚያገለግሉ ናቸው። ከላይ ወደ ታች ስንመጣ ሶስተኛ ላይ የምናገኛቸው ደረሶችን ሲሆን ገና በመማር ላይ ያሉ ናቸው። ሚናቸውም ትምህርታቸው ነው። ቀጥለን የምናገኛቸው ደግሞ ሙሰሞችን ነው። እነዚህ ክፍሎች በትምህርት የተገኘ ሐይማኖታዊ እውቀት የሌላቸው ነገር ግን ከሐይማኖቱ አዋቂዎች ጋር በመኖር ወይም በሌላ

ምክኒያት ጥራዝ ነጠቅ እውቀት ያላቸው ናቸው። ሚናቸውም ከቁርአዎች ጋር ተመሳሳይነት አለው። የመጨረሻዎቹ ክፍሎች ደግሞ ተራ አማኞች ወይም ጃሂሎች ናቸው። ጃሂሎች በሐይማኖታቸው በቂ እውቀት የላቸውም ተብሎ የሚታሰቡ ናቸው።

ከላይ የተገለፁት የህብረተሰቡ ክፍሎች ሁሉም ሚናቸው ተለይቶ ይታወቃል። ባህላዊው ትምህርት ይህን ደረጃ ከመፍጠሩም በላይ በተናጠል የእያንዳንዱን ግለሰብ ደረጃ እንደሚያሳውቅ ቀደም ብዬ ገልጫለሁ። ይህም ሸይክ ከሚባሉ መደቦች የትኛው ሸይክ ይበልጣል፣ ከቁራኑዎች የትኛው ቁራዕ ይበልጣል የሚለውን ጭምር ለመለየት ያስችላል። ደረጃው አጠቃላይ በህብረተሰቡ ውስጥ ያለ ክብርን ለያይቶ ከማሳወቅ ባለፈ በተለያዩ ሀይማኖታዊ ክንውኖችም ውስጥም አገልግሎት አለው። ሶላት በጋራ በሚሰገድበት ወቅት በእውቀቱ የበለጠው መሪ ይሆናል። አንዳንድ ሐይማኖታዊ ውሳኔዎች በሚያስፈልጉበት ወቅትም እንዲሁ ይሆናል።

ባህላዊው ትምህርት ይህን ደረጃ መፍጠር የቻለው የሚሠጡ ትምህርቶችን በቅደም ተከተል ማስቀመጥ በመቻሉ ነው። ይህ ቅደም ተከተል በትምህርት መስኮች እንዲሁም በመፅሐፍት ጭምር የተቀረፀ ነው። የአንድ የትምህርት መስክ መፅሐፍት ቢሆኑም እንኳን የሚሰጡት ተዘባቢነት ሳይሆን ቅደም ተከተል ተሰርቶላቸው ነው። ከዚህ በተጨማሪም የትምህርት አሰጣጡ ባህሪ በራሱ ደረጃ መፍጠርን ያስተምራል። ደረሶች ቁርአንን ሲማሩ የሚደርሱባቸው ደረጃዎች አሉ። በነዚያ ደረጃዎች ተመሳሳይ የሆነ ሶደቃ (ምጽዋት) አያደርጉም። እንደ ደረጃው የሚያደረጉት ሶደቃ ዕድገት ይሄዳል። ከዚህም ሌላ ደረሶች በየትምህርት ማዕከላቸው በደረጃቸው ይከበራሉ፤ ይሾማሉ። ቀላቢ (መጋቢ ቤተሰብ) ይሰጣቸዋል ወዘተ። የደረጃ መዋቅሩ በህብረተሰቡ ውስጥ በአለባበስ ጭምር የሚለይ ነው። ተራው አማኝ የደረሶችን ልብስ አይለብስም፤ ደረሶች እንድሁ የቁርአዎችንና የሸይኮችን ልብስ አይለብሱም። በአለባበሳቸው የግለሰቦች ደረጃ ይለያል።

ሁሉም ሸህ ነኝ አለ ሁሉም ጠመጠመ ወደ እርሻህ ተመለስ ነገሩም አልጣመ ይች ስንኝ በመስክ ቆይታየ የሰማኋት ናት።

ይህን የደረጃ ትምህርት ይዘን ትኩረት ወዳደረግኩባቸው ተቋማት ስንዘልቅ በሁሉም ማዕከላት ጸንቶ አናገኘውም። በተለይ በደባትና በአዝሃር ደረሶች የቁርአን ንባብ ትምህርትን ካጠናቀቁ በኋላ ሸይካቸውና ራሳቸው ደረሶች የተስማሙባቸውን ኪታቦች መማር ይችላሉ። የትምህርት መስኮች ቅደም ተከተል ጭምር አይጠበቅም። ይህ መሆኑ ደግሞ ተማሪው በዕድሜ ሳይበስል፣ የቋንቋ ችሎታው

ሳዳብር፣ነገሮችን ተንትኖ የማየት ልምድ ሳያዳብር ጠንካራ ጭብጦች ያሏቸውን ኪታቦች ሊማር ስለሚችል እውቀቱን ግልብና ጠባብ ሊያደርግ በት እንደሚችል በመስክ ያናገርኳቸው መረጃ ሰጭዎች ስጋታቸውንይገልጻሉ። (ሸይህ አብዱል መናን፣ የካቲት 5/2007ዓ.ም፣ደባት)

በደባት መስጅድ የሚሰጠው ትምህርት ሁለት መልኮች አሉት። ለአካባቢው ህፃናትና በተለያዩ ምክኒያቶች ለመጡ ደረሶች የሚሠጥ ነው። የመጀመሪያው የቁርአን ትምህርት ሲሆን ከላይ የተጠቀሱትን ሶስት ሂደቶች በመጠቀም ቁርአንን በንባብ እንድጨርሱ (እንዲያከትሙ) ይደረጋል። ከዚያ በኋላ ደግሞ በራሳቸው ቁርአንን እያዩ በማንበብ ለአንድ ወይም ለሁለት ጊዜ መቅራት ነው። ይህም ምላሽ ይባላል።

በደባት መስጅድ ቁርአን የሚማር ደረጃ የተለያዩ የቁርአን ምዕራፎች ላይ ሲደርሱ የሚያከብሯቸው ከበራዎች (Retuals) አሉ። የመጀመሪያው ከበራ ደረጃው የአረብኛ ፊደላትን ከቆጠረ በኋላ ወደ ቁርአን ንባብ ገብቶ ከታች ወደ ላይ አራተኛው የቁርአን ምዕራፍ ላይ ሲደርስ ይደረጋል። ይህ ከበራ የሚከበረው ተማሪው ወደ ንባብ መሸጋገሩን ለማብሰር ሲሆን በአካባቢው “አይን ከፊተ” ይባላል። ፊደላትን አገጣጥሞ አነበበ እንደማለት ነው። እዚህ ደረጃ የደረሰ ደረሳ ለቤተሰቦቹ በመንገር የቆሎ ሶዶቃ ወደ መስጅድ ያመጣል።

ቀጥሎ የሚመጣው ከበራ አሁንም የቁርአን ምዕራፎችን ከታች ወደ ላይ ስንቆጥር 37ተኛ ምዕራፍ ላይ ሲደርስ የሚያደርገው ነው። ይህ ምዕራፍ ከቁርአን ሰላሳ ክፍሎች (ጅዝዕ) ከታች ወደ ላይ የመጀመሪያው ነው። በአካባቢው ቁርአን የሚማርን ደረሳ ደረጃውን ለማወቅ “ስንት ጁዝ አድርጓል?” ተብሎ ይጠየቃል። “ይህን ያክል ጁዝ አድርጓልም” ይባላል። ስለዚህ ጁዝ ላይ መድረስ አንዱ ደረጃን ለመግለፅ የሚያስችል ስኬት ነው። በመሆኑም አንድ ጁዝ ያደረገ ተማሪ የቁጣ ሶዶቃ ያመጣል።

ሶስተኛው ከበራ የሚከበረው ስምንተኛው ጁዝ ላይ ነው። የምዕራፉ ስምም “ያሲን” ይባላል። በአካባቢው ምዕራፍ ያሲን በጣም የተከበረ ነው። ጧትና ማታ ይቀራል። ሰው ሲታመም “ያሲንን ቅሩለት” ይባላል። በቀብሮች አካባቢ በመሄድም ለሙታን ምህረት ለመለመን ያሲን ይቀራል። ከዚህ ጋር በተያያዘ ያሲን ላይ የደረሰ ደረሳም የዳቦ ሶዶቃ ያመጣል።

የመጨረሻው ከበራ ደረሳው ቁርአን በንባብ ሲያጠናቅቅ የሚደረግ ነው። ይህ ከሁሉም ከበራዎች የሚደምቅ ነው። ተማሪው ቁርአንን ማጠናቀቁን በራሱ በተጻፈ ያሸበረቀ የእጅ ጽሁፍ ለቤተዘመድ ያበስራል። ከዚያም ከዘመድ አዝማድ

ገንዘብ ሰብስቦ ባገኘው ገንዘብ መጠን በግ፣ፍየል፣ወይም በሬ በማረድ ሶዶቃ ያደርጋል።

የትምህርት ማዕከላትና በትምህርት ማዕከላት የሚኖሩ ተማሪዎች ሁኔታ

የትምህርት ማዕከላት አደረጃጀት

በዚህ ስር የተቋማቱ ውስጣዊ አደረጃጀትና የተቋማት የእርስ በእርስ ግንኙነት ታይቷል። ተቋማት አንድ ሺይህ ይኖራቸዋል። ሸይሁ እነሸይህ እገሌ ተብለው በአካባቢው ስም ይጠራሉ። (ለምሳሌ እነሸይህ ጫሌ፣እነሸይህ ደባት ወዘተ) ሸይሁ የማስተማር፣ ሦላትን የመምራትና በአካባቢው ያሉ ግጭቶችን የመፍታት ሚና አላቸው። ከሸይሆቹ ስር ካድሞች (የተለያዩ ሚናዎች ያሏቸው ግለሰቦች) አሉ። እነዚህ ግለሰቦች ሸይሁ በማስተማር፣በማስታረቅና መሰል ጉዳዮች ስለሚጠመዱ እሳቸውን ተክተው በቤት ውስጥ የሚከናወኑ ስራዎችንና ማህበራዊ ግንኙነቶችን በመፈጸም በሼሁና በህብረተሰቡ መካከል ያለውን ግንኙነት ያሳልጣሉ። ሌሎች በተቋሙ መዋቅር የምናገኛቸው ተማሪዎችን ነው። ተማሪዎች የአለቅነት (ሙረቢ/ከሊፋ፣ አሚር) ፣ የካድምነትና የሙአዚንነት (አዛን አድራጊ) ሚናዎችን ይወጣሉ።

አሚር/ከሊፋ/ ሙረቢ፡- አለቆች ከሸይኹ ጋር በመሆን በተቋሙ የሚካሄድን ማንኛውንም ጉዳይ የሚያስተባብሩ ናቸው። በተጨማሪም ሸይኹ በማይኖሩበት አጋጣሚ የሸይሁን ሚና ይወጣሉ። የሚመረጡት በሸይኹና በደረሶች ስምምነት ሲሆን በአድሜያቸው ከፍ ያለ፣ በትምህርት ደረጃቸው የገፉና ጥሩ ስነ ምግባር ያላቸው መሆን የመመረጫ መስፈርቶች ናቸው።

ካድሞ ፡- እነዚህ ደረሶች በየአለቱ የሚሰሩ ምግብ ዝግጅትና መሰል ስራዎችን የሚሰሩ ናቸው። በየተራ በመቀያየር በተቋሙ ያሉ ስራዎችን ይሰራሉ። በዋናነት ስራቸው ንፍሮ መቀቀል፣ ቡና ማፍላት ውሃ መቅዳትና መላላክ ነው።

ሙአዚን (አዛን አድራጊ) ፡- የዚህ ሰው ተግባር በቀን አምስት ጊዜ አዛን (የሶላት ጥሪ) ማድረግ ነው። ሙአዚን የድምፁ ጥሩነት ታይቶ ይመረጣል።

ሌላው የደረሶች የስራ ድርሻ ሁሉም በጋራ በመሆን የሚሰሩት ነው። ይህም የመስጅዱንና የማደሪያ ቤቶቻቸውን ንፅህና መጠበቅ፣ መጋረጃና ምንጣፎችን ማጠብ፣ ሸይኾቻቸውን በጉልበት ስራ ማገዝ፣ የታመሙ ጓደኞቻቸውን ማስታመምና የመሳሰሉት ናቸው። እነዚህ ስራዎች በቋሚነት

የተመደበ ነገድም (ሰራተኛ) ባይኖራቸውም ሁሉም በፍቅር፣ በደስታና በመሻማት ይሰሯቸዋል።

ወደ ተቋማቱ የእዕርስ በዕርስ ግንኙነት ስንመጣ የተጠናከረ የተማሪ ቅብብል እንዳላቸው እንረዳለን። ቀደምት የወሎ የእስልምና ትምህርት መስጫ ማዕከላት አጠቃላይ ለሁሉም የትምህርት መስኮች መግቢያ የሚሆን ትምህርት የሚሰጡና የተወሰኑ መስኮችን መርጠው በጥልቀት የሚያስተምሩ ናቸው። የተለያዩ መስኮችን መርጠው የሚያስተምሩ ተቋማት ዝርዝር እንደሚከተለው ቀርቧል።

በፊቅህ፡-ሀራ - አርደቦ፣ ጫቀታ - ኮኔ

በተፍሲር መስክ፡-ለንሄዳ - አርጊቲ፣ በፊዳና ሃዶ

በነህው፡- ቃሉ (ሸይህ አሊ ነህውያ)፣ቦረና ማጎሌ፣ደራና ከቶ

አሁን ባለው ተጨባጭ በወሎ ያሉ የእስልምና ተቋማት ተግባርን ስናይ በአምስት ክፍለን ልናየቸው እንችላለን። ከፊሎቹ ከዛሬው ማንነታቸው የትላንቱ በልጦ ወይም ከተቋሙ ተግባር ይልቅ የመስራች ግለሰቦች ዝና አይሉ በህብረተሰቡ ቅዱስ ቦታዎች (shirein) ናቸው ተብለው የሚታሰቡ ናቸው። በመሆኑም ወደ እነዚህ ቦታዎች ጉዞዎች ይደርጋሉ። ከሐማናታዊ ግልጋሎታቸው በተጨማሪ በአካባቢያቸው የሚፈጠሩ ግጭቶችን በመፍታትና በመሳሰሉት ማህበራዊ አገልግሎቶች ይታወቃሉ ምሳሌ ደገር። በሁለተኛነት የሚጠቀሱት ተቋማት ከማስተማራቸው በተጨማሪ ከላይ እንደተገለፁት ቅዱስ ናቸው ተብሎ ዛሬና መሰል ተግባራት የሚከናወኑባቸው ናቸው። ከነዚህ ቦታዎች መካከል አና፣ ዳና ፣ገታ፣ ጀማንጉስ፣ ደባትና ገረዋ ተጠቃሾች ናቸው። በሶስተኛነት የሚነሱት በማስተማር ተግባራቸው የዘለቁ ናቸው። ኮኔ፣ሸመጦ፣ሀዶ፣አማን አንባና ሃውይ ይጠቀሳሉ። በአራተኛነት የሚመጡት የሶላት መስገጃ ብቻ ሆነው የሚያገለግሉ ሲሆኑ የአካባቢያቸው ህብረተሰብ አንዳንዶችም ሽይኻቸውና የሽይኻቸው ቤተሰብ ብቻ ይጠቀሙባቸዋል። በመጨረሻ የሚጠቀሱት በተዋቀረ አካሄድ ካሪኩለም ቀርፀው፣እቅድ አውጥተውና በዘመናዊ አደረጃጀት ተዋቅረው የሚገኙ ናቸው። እነዚህ ተቋማት ቁጥራቸው አናሳ ሲሆን የሚገኙትም በከተሞች አካባቢ ብቻ ነው። በተለምዶ መድረሳ አንዳንድ ጊዜም መርከዝ በመባል ይታወቃሉ። (ቃለ መጠይቅ፣ የካቲት21/2007)

በባህላዊ ትምህርቱ ላይ የታዩ ለውጦችና የለውጡ ውጤቶች

1. የትምህርት አሰጣጥ ቅደም ተከተል መፋለስ ከላይ በ3.1.3 ስር በስፋት

እንደቀረበው ባህላዊ ትምህርቱ የሚሰጥበት ቅደም ተከተሉን የጠበቀ ደረጃ አለው። አሁን ባለው ተጨባጭ ይህ ደረጃ ተፋልሷል። የደረጃው መፋለስ የተማሪው በተራዛሚው የሙስሉሙ ህብረተሰብ እውቀትን መነሻ ያደረገ ደረጃው የት ላይ እንደሆነ እንዳይታወቅ አድርጓል። በመሆኑም ግለሰቦች የሌሎችን እንደዚሁም የራሳቸውን የትምህርት ደረጃ ከሌሎች አንጻር እንዳይገመግሙ ሆኗል። ይህም የህብረተሰቡ መዋቅር እንድፋለስ አድርጓል። የግለሰቦችን ሚና አቀላቅሏል። በአንዱ ስም አንዱ እንዲጠራ አድርጓል። ከዚህም በተጨማሪ በሙስሊሙ ህብረተሰብ መካከል ወጥ የሆነ ሃማናታዊ ግንዛቤ እንዳኖር አድርጓል።

2. የትምህርቱ ትኩረት መቀየር
በወሎ የፊቅህ ትምህርት ትኩረት ተሰጥቶት ሲሰጥ ቆይቷል። አሁን ባለው ተጨባጭ የትምህርቱ ትኩረት ከፊቅህ ወደ ተውሂድ፣ሃድስና ተፍሲር ተቀይሯል። ዋና ችግሩ ትምህርቱ ትኩረት መቀየር ላይ ሳሆን ወጥና ተመሳሳይ ኪታቦች ቋሚ በሆነ ቅደም ተከተል መሰጠት አለመቻላቸው ነው። የትምህርቱን ትኩረት መቀየር ተከትሎ በራሱ በሙሊሙ ህብረተሰብና እንደዚሁም ሙስሊም ባልሆነው የህብረተሰብ ክፍል ዘንድ ትምህርቱ እንደ መጤና ተቀጽላ እንዲቆጠር አድርጓል። የሀድስና የተውሂድ ትምህርትን መማር እያንዳንዱ እንቅስቃሴ በሀይማኖቱ ምን መሰረት እንዳለው ለማወቅ ያስችላል። ሀድስን በስፋት እየተማሩ በሄዱ ቁጥር በሀይወታቸው ለሚያጋጥሟቸው ገጠመኞች በሙሉ ሐይማኖታዊ አተያያቸውን ያውቃሉ። በመሆኑም ሐይማኖታዊ መሰረት የሌላቸው ጉዳዮችን ለመፈፀም አይደፍሩም። ይህ ደግሞ አማኞችን አድስ ሐይማኖት እንዳመጡ ተደርገው እንድታዩ ምክንያት ሆኗል።
3. የተቋማዊ መሰረት መላላት፡- ሌላው ለውጥ የባህላዊ ትምህርቱ ማዕከላት በመዳከማቸው የትምህርቱ ተቋማዊ መሰረት ላልቷል። በፊት የነበረው የተቋማቱ ኢመደበኛ ትስስር መቀጠል ሲያቅተው ይህን ክፍተት የሚደፍን ወቅቱን የመጠነ መሪ ተቋም መፍጠር አልተቻለም። ለዚህ አንዱ ምክኒያት ደሞ የተቋማት አስተዳደሮች ውርርስ ዘርን ተንተርሶ መፈጸሙ ነው። (አባት ሲሞት ልጅ መተካት)
4. ከገጠር ወደ ከተማ መፍለስ (የገጠር ተቋማት መዳከም) ባህላዊ ትምህርቱ

ለረጅም ዘመናት ገጠርን መሰረት አድረጎ ቢቆይም አሁን ባለው ተጨባጭ ግን ወደ ከተማ በመፍለስ ላይ ይገኛል። እንደ ኢትዮጵያ ባለ 85% ህዝብ በገጠር በሚኖርበት ሀገር ከተማን ማዕከል ያደረገ ትምህርት የተደራሽነት ችግር ይገጥመዋል።

ባህላዊው የእስልምና ትምህርት ለማህበረሰቡ ያሉት ጠቀሜታዎች

የማህበረሰቡን መዋቅር መጠበቅ

Brownን በመጥቀስ Oring በማህበረሰቡ ውስጥ የሚተገበሩ ስርዓቶች የማህበረሰቡን መዋቅር (system) የመጠበቅ ሚና እንዳላቸው ይገልጻል (Oring, 1976, 68)። እኔ የተመለከትኳቸው የእስልምና ትምህርት ላይ የሚስተዋሉ ልማዳዊ ጉዳዮች የማህበረሰቡን መዋቅር ከመጠበቅ አንፃር ጠቀሜታዎች አሏቸው። የማህበረሰቡን ታህታይ መዋቅር ይጠብቃሉ። ይህን ስል የማነሳው ማህበረሰቡ ከተገነባበት ዘዴን (system) ነው። ከዚህ አንጻር ዋና ጠቀሜታው የሙስሊሙን ማህበረሰብ የደረጃ መዋቅር ለማስጠበቅ ያስችላሉ የሚል ነው። አንድ ህብረተሰብ ህብረተሰብ ሆኖ እንዲቀጥል በውስጡ የደረጃ መዋቅር ይኖረዋል። መዋቅሩ መፋለሱም በአጠቃላይ የህብረተሰባዊ አካሄድ ላይ ችግሮችን ይፈጥራል። ከዚህ አንፃር ባህላዊው የእስልምና ትምህርት ትልቅ ፋይዳ አለው። ትምህርቱ እያንዳንዱን የህብረተሰብ ክፍል በደረጃው ላይ ማስቀመጥ የሚችልና ሚናውንም የሚያሳውቅ ነው። ይህንን ሲያደርግ መነሻው ወይም መሰረቱን እውቀት አድርጓል። ቁርአኑ “እነዚያ የሚያውቁትና የማያውቁት ይስተካከላሉን?” እንደሚለው ይህ ትምህርት የግለሰቦች የእውቀት ደረጃቸው ታውቆና ተለይቶ በዚያ መሰረት ሚናቸውን ያስረግጣል። በዚህ የትምህርት ስርዓት እያንዳንዱ ሙስሊም እውቀትን መሰረት ያደረገ ደረጃው የት ላይ እንደሆነ ይታወቃል።

ማህበራዊ ጠቀሜታ

ተቋማት ከማስተማር በተጨማሪ በማህበረሰቡ ውስጥ በሚከናወኑ ማህበራዊ ጉዳዮች ቀጥተኛ ተሳታፊ ናቸው። በጋብቻ፣ በሀዘን፣ በማህበረሰቡ ውስጥ በሚከሰቱ የቡድን ወይም የግለሰብ ግጭቶች፣ በመንግስትና በግለሰቦች (ሽፍቶች) መካከል በሚፈጠሩ አለመግባባቶች ውስጥ ሚናቸው የጎላ ነው። ህብረተሰቡም ተቋማቱን የችግሩ ደራሽ እንደሆኑ ያስባል። ያጋጠመውን በደል ይሰምትባቸዋል፣ ብስራቱን ያጋራል፣ ጭንቁን ይነግራል። ተፈጥሯዊ ችግሮች (የጤና እንክን፣ የዝናብ መብዛትና እጥረት ወ.ዘ.ተ) ሲገጥሙት ቀድሞ ወደ ተቋማቱ ይሄዳል። የተማሪዎችና የህብረተሰቡ ግንኙነትም ሰፊ ነው። ተማሪዎች

በአካባቢው ሰብልን በአስቸኳይ መሰብሰብ የሚያስፈልግባቸው አጋጣሚዎች ሲፈጠሩ ይሳተፋሉ። ማህበረሰቡም በበኩሉ ተማሪዎችን በመቀላቀል ሚናውን ይወጣል።

እስልምናን የማስፋፋት

ባህላዊው የእስልምና ትምህርት እስልምናን ከማስፋፋት አንፃር ትልቅ ጠቀሜታ አለው። አንድን እምነት ለማስፋፋት ትምህርትን የሚተካ ቀዳሚ መሳሪያ አይገኝም። በትምህርት የተገኘ እምነትም እንዲሁ የሚጸናና ለሌሎች በሰፊው በማስተላለፍም የእምነት ቅብብሉን ያስቀጥላል። ባህላዊ የእስልምና ትምህርት አሰጣጥ ከህብረተሰቡ ጋር በእጅጉ የተቆራኘ ነው። ደረሶች በቀላቢ ቤታቸው በቤተሰቡ ውስጥ ሐይማኖታዊ ግንዛቤን መፍጠር ከዚያም አልፎ በመደበኛነት ልጆችን ያስተምራሉ። ይህ ግልጋሎት እስልምናን ለማስፋፋት ብሎም እውቀት ላይ የተመሰረተ አማኝን ለማፍራት ትልቅ አስተዋፅኦ ያበረክታል። ከዚህ አኳያ ሌላው ባህላዊ ትምህርቱ አብይ ጠቀሜታ ተተኪ ማፍራት ነው። ተማሪዎችን አብቅቶ የማስተማሪያ ፈቃድ በመስጠት በሽይህነት ይሾማል።

መሀይምነትን ማስወገድ

ባህላዊው የእስልምና ትምህርት ሌላ ጠቀሜታው መሀይምነትን ከማስወገድ አንፃር ከፍተኛ አስተዋፅኦ ማድረጉ ነው። በዚህ ሂደትም አረብኛ እንደመማሪያ ቋንቋ ተወስዶ ደረሶች አረብኛን ተጠቅመው መፃፍ ማንበብ ይማራሉ። በዚህም በርካታ አለም አቀፍ ተሞክሮዎችን ማንበብ ይችላሉ። በተጨማሪም ትምህርቱ በትንሹ ከአምስት እስከ ስምንት አመታትን ይወስዳልና በዚህ ቆይታ የባህሪ ለውጥ ለማምጣት ያስችላል። የመማር አንዱ ግብ ደግሞ የባህሪ ለውጥ ማምጣት ነው።

በጥናት አካባቢው ተጨባጭ እብዛኞቹ ህፃናት በአለማዊ ትምህርት ገበታ ላይ ይገኛሉ። ይህ ባህላዊ ትምህርት ደግሞ ቤተሰቦቻቸው የትምህርት ቤት ወጭን መሸፈን አቅቷቸው ማስተማር ለማይችሉና ትምህርቱን ለመማር የሌሎች ድጋፍ በእጅጉ ለሚያስፈልጋቸው አካል ጉዳተኞች ትልቅ የአማራጭ ቦታ ነው። በመስክ ቆይታየ እንዳስተዋልኩት በአዝሀርና በሃውይ ቂርአት ሰፈሮች የአካል ጉዳተኛ ተማሪዎች ቁጥር ብዙ ነበር።

የህዝብ ለህዝብ ትስርን መፍጠር

የህዝብ ለህዝብ ትስርን እንድፈጠር ትልቅ አስተዋፅኦ አለው። በማዕከል ያለ ተማሪ በማያውቀው አካባቢ ትምህርቱን እንዲከታተክ የአካባቢው ማህበረሰብ ድጋፍ ይደረግለታል፤ ሌላኛውም እንዲሁ። ደረሳው ወደ አካባቢው ሲመለስ “ይህ አካባቢ ጥሩ ነው፤ ለትምህርት

ይመቻል” ካለ እሱን ተከትለው ወደ አካባቢው ሌሎችም ይጓዛሉ። በተጨማሪም ደረሶች ትምህርታቸውን አጠናቀው ከትውልድ አካባቢያቸው ውጭ በተለያዩ አካባቢዎች መሾማቸው ሌላው የህዝብ ለህዝብ ትስስር መፍጠር ለማስቻሉ ማሳያ ነው።

አረብኛ ቋንቋን ማስፋፋት

ባህላዊው የእስልምና ትምህርት የአረብኛ ቋንቋን በማስተማሪያ ቋንቋነት ይጠቀማል። በተጨማሪም ቋንቋውን በስፋትና በጥልቀትም ያስተምራል። ኢትዮጵያ በመልክክ ምድራዊ ግንኙነትና በታሪካዊ ግንኙነት ከአረቡ አለም ጋር ያላት ትስስር እጅግ የጠበቀ ሆኖ እናገኘዋለን። ጥንታዊ ኢትዮጵያ ከአረቡ አለም ጋር በተለይም ሀይማኖታዊ፣ ኢኮኖሚያዊና ፖለቲካዊ ግንኙነቷ ጥልቅ ነበር። በመሆኑም የአረብኛ ቋንቋ ግንኙነቷን ለማሳለጥ ወሳኝነቱ የጎላ ነው። በዘመናዊ ኢትዮጵያም ይህ ግንኙነት እንደቀጠለ ሆኖ በአባይ ወንዝ ተጠቃሚነት ዙሪያ ያሉ እውነታዎችንና ለማሳወቅና በውዝግቦች ላይ ማብራሪያ ለመስጠት አረብኛን የተማሩ ግለሰቦች ከፍተኛ አስተዋጽኦ አድርገዋል።

ስነልቦናዊ እርካታ መፍጠር

ባህላዊው የእስልምና ትምህርት እያንዳንዱ ሙስሊም ህብረተሰብ አስተዋዕኦ የሚያበረክትበት ነው። ከላይ በመዋቅሩ ባነሳሁት መሰረት ተራው አማኝና ሙስማው ደረሶችን በመመገብ፣ ደረሶች እራሳቸው ደግሞ ትምህርቱን በመማርና ቁርአንዎችና ሽይኾች ደግሞ በማስተማር ሀይማኖታዊ ግዴታቸውን ይወጣሉ። ሁሉም የህብረተሰብ ክፍሎች ሚናቸውን የሚፈፅሙት ከአላህ ዘንድ አጅር ለማግኘት እንደሆነ ይናገራሉ። ተግባራቸውን ፅድቅን ይፈልጉበታል። ይህ የፅድቅ ስራን መስራት ትልቅ ስነልቦናዊ እርካታ መፍጠር የሚችል ነው። በዚህ መሰረት ባህላዊው የእስልምና ትምህርትና ህብረተሰባዊ የሆነ የስነልቦና እርካታን የሚያስገኝ ነው ለማለት ያስደፍራል።

ማጠቃለያና ግኝት

ማጠቃለያ

ጥናቱ የተካሄደው «ባህላዊ የእስልምና ትምህርትና መገለጫዎች፣ ለውጦችና ወቅታዊ ተጨባጮች በወሎ ቃሉና ቦረና አካባቢዎች» በሚል ርዕስ ሲሆን የባህላዊ ትምህርቱን መገለጫዎች በማብራራት ለውጦችንና ወቅታዊ ተጨባጩን መተንተን የጥናቱ ዋና አላማ ነው። ጥናቱ አይነታዊ ምርምርን ተከትሎ ተካሂዷል። በመሆኑም ቃለ መጠይቅ ምልክታና የተተኪሪ ቡድን ውይይትን በመረጃ መሰብሰቢያነት፣ ገላጭ

የመረጃ መተንተኛ ዘዴን ደግሞ በመረጃ መተንተኛነት ተጠቅሟል። የጥናቱ ውጤት እንደሚያመለክተው ባህላዊው የእስልምና ትምህርት እንደማስተማሪያ ዘዴነት ሽሪካ፣ ሙጠላ፣ መዋጣት፣ መከረር(መሀፈዝ)፣ መሰማት እና ውርድ የተባሉ ልማዶችን ይጠቀማል። ተማሪዎች ደረሳ የሚባሉ ሲሆን በአዳሪነትና በተመላላሽነት ትምህርታቸውን ይከታተላሉ። ትምህርቱ ቁርአንና ኪታብ ተብሎ የሚከፈል ሲሆን በቁርአን ጁዝ የሚባል ክፍልፋይ አለው። በዚህም የተማሪው የትምህርት ደረጃ ይገለጻል። በኪታብ ደግሞ በሚሚረው ኪታብ ስም ደረጃው ይታወቃል። ይህ የትምህርት ደረጃ በሙስሊሙ ማህበረሰብ ውስጥ ቋሚ የሆነ እውቀትን መነሻ ያደረገ መዋቅር እንደፈጠር አስችሏል። በመሆኑም ባህላዊው የእስልምና ትምህርት የህብረተሰብ ታህታይ መዋቅር ለማስጠበቅ አስተዋጽኦ እንዳለው ጥናቱ አረጋግጧል። ባህላዊው የእስልምና ትምህርት ገጠርን መሰረት ያደረገ፣ ጠንካራ ተቋማዊ መሰረት ያለው፣ ሀገር በቀል ስርዓተ ትምህርትን በወጥነት የሚጠቀም፣ በአብዛኛው ለፊት(ህግጋት)ና ለቋንቋ ትምህርቶች ትኩረት የሚሰጥ መሆኑ መገለጫዎቹ ናቸው። ከዚህ አንጻር አሁን ባለው ተጨባጭ በባህላዊ ትምህርቱ ላይ ለውጦች እንደተከሰቱ ጥናቱ አረጋግጧል። በመሆኑም ባህላዊ ትምህርቱ ከገጠር ወደ ከተማ በመዘዋወር ላይ እንደሆነ፣ ከጠንካራ ተቋማዊነት ይልቅ ትስስር በሌለው የተቋሞች አደረጃጀት አልፎ አልፎም በግለሰባዊነት ደረጃ በመሰጠት ላይ እንደሚገኝ፣ ወጥ የሆነ ስርዓተ ትምህርትን እየተከተለ እንዳልሆነ፣ ከይዘት አንጻር ደግሞ ከፊት ለሀድስና ለተፍሲር ትምህርቶች ትኩረት ሰጥቶ እንደሚያስተምር ጥናቱ አረጋግጧል። እነዚህ ለውጦች ደግሞ በሙስሊሙ ማህበረሰብ መካከል ተመሳሳይ ሐይማኖታዊ ግንዛቤ እንዳይኖር፣ ሰፊው የገጠሩ ሕብረተሰብ ትምህርቱንና ጭብጡን አዲስ ብሎ በጥርጣሬ እንዳየው፣ እንዲሁም፣ በህብረተሰቡ መካከል የነበረው እውቀትን መሰረት ያደረገ መዋቅር እንዲፋለስና ግለሰቦች ሃይማኖታዊ ደረጃቸው እንዳይታወቅ ብሎም የማዕረግ ስሞች በተገቢው ሁኔታ ጥቅም ላይ እንዳይውሉ አድርጓል።

የጥናቱ ግኝቶች

ይህ ጥናት የተሰበሰቡትን መረጃዎች በመተንተን የሚከተሉት ግኝቶች ላይ ደርሷል።

1. ባህላዊው የእስልምና ትምህርት የህብረተሰቡን መዋቅር ለመጠበቅ ያስችላሉ።
2. ባህላዊው የእስልምና ትምህርት ከፊት ለሀድስ ወደ ተውሂድ እና ወደ ሀድስ መስኮች ሽግግር እያደረገ መሆኑና የደረሶች

ህይወት ከሚሰጡት ትምህርቶች ባህሪና አጠቃላይ ተቋሙ ከሚያራምደው ርዕዮት ስለሚቀዳ በደረሶች ህይወት ላይ ለውጦችን አስከትሏል።

3. ባህላዊ የእስልምና ትምህርት በተጠኝ አካባቢዎች ማህበረሰባዊ ይሁንታ ያገኘና እያንዳንዱን የህብረተሰብ ክፍል የሚያሳትፍ ነው።
4. ባህላዊው ትምህርት እስልምናን ለማስፋፋት፣ ህብረተሰባዊ የሆነ ስነልቦናዊ እርካታን ለማስጀኘትና የህዝብ ለህዝብ ትስስርን ለመፍጠር ይጠቅማል።

ማጣቀሻዎች

ካሚል አብዱ። 2006 ዓ.ም። ታላላቅ ኢትዮጵያውያን የእስልምና ሀይማኖት አባቶች እና ኢትዮጵያ፡ አዲስ አበባ፣ ነጃሽ ማተሚያ ቤት።

- Ali Y. (2015). The development of Islamic education system in Ethiopia: Its features, relevance and influence on Muslim culture with reference to south wollo.(PhD Thesis). Addis Ababa University , Department of Curriculum and Teachers professional development. Addis Ababa.
- Brahanu Gebeyehu. (1998). “Islamic oral poetry in wollo apraliminarty descrptive analysis.” (MA Thesis) Addis Abeba University, Addis Abeba.
- Braukamper, U. (2002). *Islamic History and Culture in Southern Ethiopia*, Collected Essays Muniter. London,
- Hussein A. (1994). “Islam and Islamic Discors in Ethiopia,” (1973-1993)” prociding of The 12th International of Ethiopian Study, Traation,Ns,the Red See Pres.

Hussein A. (2006).Traditional Muslim Education in Wollo. *Journal of Ethiopian studies*,Addis Ababa University.

Hussein A. (2001). *Islam in 9th Century Wollo, Ethiopia, Revaival Reform And Reaction*. Leiden.

Hussein A. (2006).Center of Traditional Muslim Education in Northern Shwa (Ethiopia); Historical Survey with Particular Reference to20th Century. *Journal of Ethiopian studies*, Addis Ababa University.

Muhiddin,, M. (1999). “An Assessment of Traditional Islamic Education Practiceand Thir Implication of Traditions to Modern Education.” (M.A.Thesis). Addis Ababa University, School of Graduation Studeies, Institut of Educational Reserch.

Østebø,T. (2008). “The Quation of Becoming Islamic Movement in Contemporary Ethiopya.” *Jornal of Reliquion in Africa*,38,16-446.

Oring, E. (1976). Three Functions of Folklore: Traditional Functionalism as Explanation in Folkloristics. *The Journal of American Folklore*, 89 (351),65-80.

Pankhurest, A, (1994) «Indigenizing Islam in Wollo, Ajam Amharic Verse Written in Arabic Script” Proccedings of The 12th Conference of Ethiopian Studies, Addis Ababa.

Trimingham, J. (1965). *Islam in Ethiopia*. London: Oxford University Press.